

ביאורים

חטא עץ הדעת סימל את הנטייה אחרי התאוות, מיעוט השפעת הנפש והיציאה מהאיזון הגופני. דבר זה הביא על האדם את המוות. האשה קוללה גם כן באותו עניין. גופה, שהיה חזק ואיתן לפני החטא בגלל שליטת הנפש והאיזון הבריאה שהיה בין כוחותיה, נחלש. וממילא ההיריון והלידה אשר מתחוללים בגוף, הפכו לקשים מאוד. כמו כן, לפני החטא היא "משלה" על האדם וגרמה לו לאכול. כוח השפעתה של האשה על האדם, הביא לנוק עצום, ועל כן הוא צריך להתמעט. מכאן ואילך "הוא ימשל בך" [בראשית ג, טז].

גם הנחש קולל באותו אופן. כל כוחות הגוף שלו הושפלו וירדו. הוא יזחל שפוף על הקרקע ולא יזכה ללכת בראש מורם על גביה. הוא יאכל עפר ולא אוכל אמיני. הסבר זה של הר"ן מבאר את דברי ה' לנחש: "איכה אשית בינך ובין האשה ובין ירעה ובין ירעה" [בראשית ג, טז]. אנו לא רואים מלחמה תמידית בין האדם לנחש. האדם אינו עסוק בלרדוף אחרי הנחשים ולהכותם אלא ההפך הוא הנכון. האדם בורח מהנחשים ולא רוצה בקרבתם, אפילו כדי להורגם. הר"ן מבאר קללה זו באופן מעמיק.

האדם והנחש, לאחר החטא, הם שונים לגמרי. הטבע הגופני של האדם הוא המובחר ביותר מבין בעלי החיים. ממילא מי שגרם לו לחטוא וערער את שליטת נפשו ואיזון כוחות גופו, חייב ללכת לקצה האחרון של הטבע הגופני. האדם אוכל מאכלים עדינים וחוש הטעם שלו מפותח. הוא יכול ליהנות ממגוון של מאכלים עריבים. לעומתו, לנחש אין כלל חוש טעם, בין אם הוא אוכל עפר ובין אם טועם מאכל אמיני, הטעם שהוא מרגיש הוא של עפר. האדם הולך על שתיים וראשו השמימה. הוא מתרחק מהטבע הגס של האדמה ויכול ליצור ולחשוב. לעומתו, הנחש גוחן על האדמה וממש הופך לחלק ממנה. שוני זה גורם לאיבה. רגשות אהבה ושנאה נוצרים מיחסי קירבה וריחוק. כאשר שני אנשים קרובים זה לזה בדעותיהם ובדרך חייהם יש ביניהם אהבה. אך ככל שיש שוני גדול יותר - גדלה האיבה. השנאה והאיבה בין הנחש לאדם הם ביטוי להבדל העצום הקיים ביניהם. לא חייבים להיות לכך ביטויים מעשיים, אך זה מלמד על הריחוק הרב שנוצר בין המין האנושי לבין הנחש.

הרחבות

• מהי אשמת האשה

לחזק כחות גופם. יש לשאול: הרי לפי הר"ן האשה חשבה שגם הנפש תתחזק מהאכילה, כך שחזיקה הגוף לא הייתה כוונתה היחידה, ומדוע נענשה על כוונה זו? יתכן שמשמים הקפידו על שמטרת חזיקה הגוף תפסה מקום גדול יותר מהתועלת שתבוא גם לנפש (ונטייה יתירה זו לחומריות היא זו שהביאה אותה לעבור על ציווי ה').

• הפגם בעיתוי

לחזק כחות גופם... וכאשר משלה באישה. הפגם לא היה בעצם הפנייה אל החומר וברצון האשה להוביל את אדם, אלא באופן ובזמן שהדברים נעשו. ואכן לעתיד לבוא שניהם ייעשו בצורה רצויה. החומר עתיד להיות מתוקן על ידנו באופן שלא יעמוד בניגוד לקודש אלא להיפך, יחזק אותו. וכפי שכתב הרב קוק: "בכלל לא טובה היא המלחמה בין החול ובין הקודש. הכרח הוא שנמצא איזה דרך-שלום, שהחול והקודש, אף על פי שהם נראים כאילו הם מתנגדים זה לזה בחיים, מכל מקום כל אחד ילך במסילתו המיוחדת לו... (ו) יוסיפו אומץ זה לזה" [מאמרי הראיה עמ' 40]. וכמו כן תפקיד האשה עתיד להשתנות באחרית הימים, וכפי שכתב בעל התניא: "וזה שנאמר: 'מהרה ישמע... קול כלה...' [שבע ברכות], כי עתה בגלות נאמר 'נאלמתי דומיה' [תהילים לט, ג], שהיא בחינת שתיקה, 'וכאילם לא יפתח פיו' [שם לח, יד], ולכן החתן הוא אומר: 'הרי את מקודשת לי' והכלה שותקת. אבל לעתיד, כשתתעלה מעלה מעלה, אז תהיה גם כן משפעת ונקרא 'קול כלה'" [אור תורה סוף פרשת ויגש].

שאלות לדיון

"והוא ימשל בך". סוגיית מעמד האשה עברה בדורות האחרונים שינויים רבים ממשמעות הפסוק. האם זה חיובי?

במציאות, הנחש אינו אוכל עפר, אלא עכברים ושאר מזונות. האם הדבר עומד בסתירה אל קללתו?

וכן היתה קללת האשה והנחש שונה ° למה שמרו בו, כי פננתם היתה לחזק כחות גופם • באכילת הפרי וכמו שהנחנו, ולכן היתה קללתם בהפסד כחותיהם. הנה אל האשה אמר (בראשית ג טז): "הרבה ארבה עצבונך והרנך בעצב תלדי בנים", והנה אם כן, נראה שקדם שנתקללה, מצד טוב מזגה וכחותיה היה ענין הלדה וההריון קל אליה, סובלת אותה בלי עצב, וכאשר משלה באישה • ופתתה אותו נתקללה להיות הוא ° מושל בה, כאמרו (בראשית טז): "והוא ימשל בך".

וכן קללת הנחש היתה בהפסד כחותיו, והוא סבת האיבה אשר בין הנחש והאדם. ובזה יתבאר ענין סתום מאד, והוא: מה היתה קללה לנחש באיבה אשר היא בינינו ובינו, כי אין ספק שאנחנו בבחירתנו לא נרדף אחרי הנחשים להזיקם ולהמיתם, אבל נברח מהם. בכחנו, מי יתן שלא נפגש אותם לעולם, ואם כן, האיבה הזאת קללה לאדם, לא לנחש. אבל הענין הזה פלו היה, כי כאשר היה הנחש סבה להפסיד מזג המין האנושי וכחותיו, כן הפסד מזגו וכחו בתכלית ° ההפסד, וכבר פרש רבי אברהם, כי אמרו (בראשית ג טז): "ארוך אתה מפל הבהמה", רצה בזה: קצור חייו. ונראה שכל קללתו הוא שיהיה בתכלית הרחק ממזג האדם, וכאשר נודע שמזג האדם המשבח שבמזגים, יתחייב שמה שהוא בתכלית הרחק ממנו יהיה היותר רע והיותר חסר.

ובאו כל סימני הקללה על זה °, והוא שאמר (בראשית ג טז): "על גחנך תלך ועפר תאכל", והנה ידוע, כי אין בבעלי חיים כלם נצב הקומה כי אם האדם, ויתר בעלי החיים כלם אינם כן, ואמנם, מפני שאינם בתכלית ההפך למין האנושי, יש להם רגלים מציבים אותם מעל האדמה ואינם דבקים עמה, וכן נראה שהיה ענין הנחש בתחלה, ואחר שנתקלל נהרחק מיחס החיים הטובים כל מה שאפשר לבעל חי להתרחק, ונדבק לאדמה שהיא גם כן מזג הטבע יותר מפל היסודות. הוא אמרו גם כן: "ועפר תאכל", ואמרו רבותינו זכרונם לברכה במסכת "יומא" (ע"א): "רבי אמי ורבי אסי, חד אמר: אפלו אוכל כל מעדני עולם יטעם טעם עפר, וחד אמר: אפלו אוכל כל מעדני עולם אין דעתו מתישבת עליו עד שאוכל עפר". ושני הדברים אמתיים טבעיים, כי לקרבתו לטבע העפר אין ראוי שיתישב דעתו כי אם בו, מפני שהוא דומה ומתייחס אליו ביותר, וגם כן ראוי שאפלו יאכל כל מעדני עולם יטעם טעם עפר, כי כן יקרה לבעלי המזגים הרעים, כי מי שתגבר עליו האדמה °, מפני שהיא מרה ימצא היינות הטובים מרים. ובסבה זו היא האיבה אשר בין הנחש והמין האנושי, כי כפי אהבתו העפר מפני שהוא קרוב למזגו, ראוי שישנא המין האנושי, בהיותו יותר רחוק ממזגו.

שנה - מתאימה, מידה כנגד מידה. **שהנחנו** - שנתבאר לעיל. **הוא** - האישי. **אבל** - אלא. **בתכלית** - בשיא. **זה** - הנחש. **האדמה** - סוג חולי.